

8541935

Broch
23416

LEVENSSCHETS

van

Papa i Woente

DOOR

Dr. ALB. C. KRUYT

Zending van het Nederlandsch Zendinggenootschap

TE POSSO

Tweede druk

Electr. Drukkerij
M. WYT & ZONEN
Rotterdam

Papa i Woente met zijne vrouw.

Papa i Woente.

Het was in het eind van Mei 1892 op een namiddag, dat ik zat te werken in het huisje, dat ik mij bij mijne komst te Posso had laten bouwen, toen de stilte verbroken werd door eene luide opgewekte stem, die naar mij vroeg. Ik zag toen voor mij een kleinen man met een meer dan gewoon breeden neus; op het eerste oog had zijn boersch voorkomen niets opvallends, maar over zijn geheele gelaat lag een glans verspreid, die alleen menschen krijgen, die vrede hebben van binnen. Deze man was Papa i Woente. Ik had hem enkele dagen te voren in het stranddorp Mapane ontmoet, waar hij een meisje tot mij had gebracht met leelijke wonden. Ik had hem toen verzocht met haar te Posso te komen, waar ik het meisje beter zou kunnen behandelen. Voordat hij naar Posso ging, had hij bij den Chineeschen handelaar nagevraagd, waarmede hij mij een genoeg kon doen, en de koopman had hem geraden jonge kokosnoten en kippen mede te nemen. Dit had hij dan ook gedaan.

De avond viel spoedig, maar ik was nog in druk gesprek met mijn bezoeker. Naast elkander gezeten op een bamboe rustbank in mijn primitief huisje, spraken wij over allerlei. Daar ik te Posso in eene gemengde bevolking van Mohammedanen en heidenen was terecht gekomen, vroeg ik mijne bezoekers wel eens of zij varkensvleesch aten, ten einde te weten te komen tot welke der beide categorieën ik hen te rekenen had. Met een breeden glimlach verzekerde hij mij, dat hij het vleesch van wilde varkens at, maar dat van tamme niet, omdat hij er al reeds eenige malen ziek van was geweest. „Wanneer ik in uw dorp kom,

zal men mij dan geen kwaad doen?" vroeg ik hem onder meer. „Welneen", verzekerde hij, „alleen den To Napoe doen wij kwaad." Naar aanleiding van het zieke meisje vertelde ik hem van Gods almacht en liefde; ik kan mij niet voorstellen, hoe ik dat toen gedaan heb met mijne zeer gebrekkige kennis van de taal, maar dat de goede man er toch iets van moet hebben begrepen, bleek uit de vraag, die hij mij toen deed: „Dus hebben de priesteressen geen macht over de zieken?" Plotseling vroeg hij mij toen, of Holland ver weg lag, en toen ik hem eenig denkbeeld van den grooten afstand had bijgebracht, hernam hij: „God woont zeker heel dicht bij Holland, dat daar geen priesteressen zijn."

Nu moet gij weten, dat de Toradja'sche priesteressen zeggen, dat hunne ziel opstijgt naar den Hemelheer, van wien zij dan het leven van den zieke terugvragen. Dit is eene lange reis, die zij ondernemen, en de wederwaardigheden, die zij ondervinden, deelen zij in hare litanie mede. Papa i Woente, die niet anders kon denken, dan dat de aarde plat is, en de hemel (de woonplaats van den Hemelheer) daarover gestulpt staat als een kaasstolp, stelde zich voor dat Holland gelegen was dicht bij het punt waar hemel en aarde elkander raken. Zijn gedachtengang was dus deze: Holland ligt hier zoo ver van daan; het moet dus wel dicht liggen bij het punt, waar hemel en aarde elkander raken. De menschen aldaar hebben dus geen bemiddelaars (priesteressen) noodig, maar zij gaan zelven tot God. Wanneer ik toentertijd meer van de taal geweten had, zou uit dit gesprek eene vruchtbare Evangelieverkondiging zijn voortgevloeid. Dit durfde ik toen nog niet aan, maar wel ondernam ik het in mijne onervarenheid den man uit te leggen, dat de aarde rond is, en dat de zon stilstaat. Niets dan een ongeloovige glimlach was natuurlijk de belooning voor mijne inspanning.

Zoo had ik dan kennis gemaakt en vriendschap gesloten met een der meest bekende hoofden van den

Pebato-stam. Toen mijne vrouw twee jaar later voor het eerst kennis met hem maakte bij gelegenheid van het inwijdingsfeest voor ons huis te Posso, gaf zij hare verbazing bij het zien van dit kleine, vriendelijk lachende mannetje te kennen met de woorden: „En heeft die man nu koppen gesneld!”

Kort na onze kennismaking keerde ik voor een paar maanden naar Gorontalo terug, met het vaste voornemen om het gebied der To Pebato bij terugkomst dadelijk in mijn werkkring op te nemen. Nauwelijks was op 7 September van het reeds genoemde jaar de schoener, waarmede ik den overtocht van Gorontalo gemaakt had, geankerd, en ik aan wal gegaan of ik stapte met een gids naar het dorp van Papa i Woente, Wojo makoeni genaamd. Den eersten klim naar dit op een bergtop gelegen dorp zal ik niet licht vergeten. Aamechtig kwam ik boven in het dorp, waar ik veel menschen en varkens door elkander zag loopen. De lieden, die mij nog nooit gezien hadden, keken mij verwonderd aan; vele vrouwen en kinderen namen de vlucht in de huizen. Ik stapte dadelijk door naar den dorpstempel en zette mij daarin neer. Ik was nog niet lang gezeten, toen eenige mannen binnenkwamen, misschien een tiental. Ik trachtte een gesprek met hen aan te knopen, maar zij hadden het druk onder elkander, totdat een hunner rondweg met de vraag tot mij kwam, wat ik daar kwam doen. Ik antwoordde hen: „In de eerste plaats kom ik kennis met u maken, en in de tweede plaats wil ik u in kennis brengen met God, want ik weet veel van Hem. Weet gij wie de wereld geschapen heeft?” „Neen, daarvan weten wij niets”, antwoordde men. Toen bracht ik met een bevend hart een zakboekje te voorschijn, waarin ik te Gorontalo zijnde de scheppingsgeschiedenis had opgeschreven in het Posso'sch, en begon te vertellen. Drie van mijn publiek gingen spoedig na elkaar liggen slapen, een ander begon aan een geruchtmakend handwerk, namelijk het bikken van een armband uit een schelp. Een ander bleef mij spottend en verwonderd

aanstaren. Wat de overigen deden, weet ik niet meer, maar ook zij zullen niet veel aandacht hebben geschonken aan mijne rede, die waarschijnlijk in voor hen onverstaanbare taal was opgesteld.

Intusschen had ik ook geïnformeerd naar mijn vriend Papa i Woente, en ik had toen vernomen, dat hij op reis was naar Napoe, eene landstreek ten Westen van Posso. Eene week na het medegedeelde was hij terug en klauterde ik weer tegen het steile pad op. Papa i Woente ontving mij in den dorpstempel, een teeken, dat hij mij nog als vreemdeling beschouwde. „En waarvoor komt gij eigenlijk hier?” vroeg hij na een poos. „Wel weet gij dat niet?” antwoordde ik hem. „Wij hebben samen toch al een paar maal over God gesproken. God heeft alle menschen lief, en ik ben zijn dienstknecht, zoodat ik ook alle menschen tracht lief te hebben. Dit toon ik door u te helpen bij ziekten, want ik kom niet om te handelen en winst te zoeken; ik kom om u van Gods liefde te vertellen, en hoe Hij die aan ons heeft getoond.”

Elke week ging ik nu van Posso uit een dag naar Mapane om Wojo makoeni te beklimmen; tegen den avond keerde ik dan telkens naar Mapane terug. Nadat Papa i Woente mij een paar maal in den tempel had ontvangen, was onze vriendschap zóó warm geworden, dat hij mij in zijn huis noodigde, en weer een paar weken daarna noodigde hij mij uit voortaan den nacht bij hem door te brengen. Ik voel nog na de vreugde, die mijn hart doorstroomde bij het hooren van deze uitnoodiging. Ik heb daarna dan ook menigen nacht in zijne woning doorgebracht, en wanneer zich na den maaltijd een aantal dorpelingen om de harsfakkel hadden verzameld, sprak ik hun van het Evangelie naar aanleiding van een of ander bijbelsch verhaal.

Enkele maanden later bouwde Papa i Woente zich eene woning op een meer toegankelijke plek te Mopajawa dicht bij het dorp Panta, dat ook in die dagen pas was gesticht, en dat later bekend geworden is als de woonplaats van de familie Adriani.

Zoo leerde ik Papa i Woente langzamerhand kennen als een man, die alle deugden van een Toradja-hoofdman in zich vereenigt. De drie voornaamste deugden voor een hoofd zijn: gastvrijheid, dapperheid en welbespraaktheid. Gastvrij is Papa i Woente in hooge mate. Regel was, dat hij gasten had, uitzondering dat hij ze niet had. En altijd met dezelfde opgewektheid ontving hij ze, al moest hij soms verklaren, dat hij den gast alleen mais kon voorzetten. Ik herinner mij eens, dat ik hem in zijne veldhut opzocht; Papa i Woente was bezig een stuk boschgrond te ontginnen, om daarop rijst te planten. De veldhut was nagenoeg ledig, daar Papa i Woente tegen den avond naar het dorp terug zou keeren. Een paar maal gedurende ons gesprek had hij al geklaagd: „Maar wat kan ik u hier nu toch aanbieden?” Ik had hem verzekerd aan niets behoefte te hebben, toen hij opeens het gesprek afbrak met de woorden: „Wacht, ik heb nog een stuk watermeloen.” Fluks haalde hij het vierde deel van zulk een vrucht uit eene draagmand, en zette het mij voor, en ik at er van, al was het alleen om hem genoeg te doen. Geen wonder, dat Papa i Woente algemeen bemind was om zijne gastvrijheid.

Eens gebeurde het, dat een jonge To Pebato door zijne ouders en door de overige familie verloochend werd om zijn herhaald schuldenmaken. Een Toradja komt niet licht tot zulk eene daad, want de stem des bloeds spreekt bij deze communistisch levende stammen veel sterker nog dan bij ons. Het jonge mensch had het dan ook heel bar gemaakt, en zijne schuldeischers (Mohammedaansche kooplieden) voerden hem naar het strand van Mapane, vanwaar hij waarschijnlijk als slaaf naar het Kaili'sche zou worden overgebracht. Dit kon Papa i Woente niet velen. Ofschoon de verstootene slechts een zeer verre bloedverwant van hem was, stelde hij zich dadelijk borg voor hem, en de jonge man werd niet uit zijn land gevoerd.

Wij hebben vele Toradja's ontmoet, die volgens hun

eigen verhalen zeer dapper waren, maar wij hebben alle reden om te gelooven, dat wanneer het er opaan ware gekomen, bij de meesten niet veel van hunne dapperheid zou zijn gebleken. De twee meest bekende Toradja-hoofden, Papa i Melempo en Papa i Woente, hoezeer ook overigens verschillend in aanleg en karakter, spraken nooit over hunne heldendaden; van hunne dapperheid hoorden wij altijd van anderen. Beiden deden steeds hun uiterste best om den vrede te bewaren; zij getroostten zich daarvoor vele offers door van hunne have af te staan tot bevrediging van de gemoederen. Maar waren zij eenmaal tot den oorlog gedwongen, dan gingen zij met beleid en dapperheid hunne mannen voor.

Het was weer op een van die avonden, dat wij om de harsfakkel geschaard zaten, dat Papa i Woente begon te vertellen van een voorval uit zijne jeugd, toen hij een jaar of dertien, veertien was. „Ik was toen op reis in de berglandschappen met mijn vader. Eens op een namiddag, toen wij ons bivak hadden opgeslagen, ging ik brandhout halen. Toen ik hout gehakt had, en met een bundel op den schouder een grasveld over stak, kwam een woedende verwilderde wijfjes-buffel op mij af. Ik liet dadelijk mijn hout op den grond vallen, en trok mijn hakmes. Hiermede schermde ik als een razende tegen het snuivende dier, en zoolang ik bleef schermen draaide het dier om mij heen, maar het viel mij niet aan. Eindelijk keek de buffel om, en liep een eindje van mij af, en van dit oogenblik maakte ik gebruik om naar een ravijn te hollen, dat ik wist, dat in de buurt was. Ik sprong naar beneden in het struikgewas en was gered, want de buffel, die dadelijk tot mij was teruggekeerd, had mij als een dolle achterna gezet, maar in het ravijn volgde zij mij niet. Ik was geducht door de dorens gekrast. Toen ik eindelijk aan de overzijde van het ravijn gekomen was, vond ik daar drie mannen van ons reisgezelschap, die rustig hadden toegekeken naar mijn geschermd met de buffelkoe. Ik was woedend op hen, en vroeg,

waarom ze mij niet te hulp waren gekomen. We wilden eerst zien, of ge dapper waart, zeiden ze, maar dit logen ze: ze waren bang om mij te hulp te komen."

"Als jongen was hij al dapper", merkte een der hoorders tot mij op, en ik kan mij begrijpen, dat zulk een verhaal grooten indruk maakte op de aanwezige Toradja's, want regel is, dat zij zeer spoedig hun tegenwoordigheid van geest verliezen, en zij, bij wie zulks niet het geval is, zijn de dapperen.

Een van de voornaamste werkzaamheden van een Toradja'sch hoofd was vroeger om rechtszaken te bespreken. Het winnen van een geding hing toen nagenoeg geheel alleen af van de welsprekendheid en slagvaardigheid van het hoofd, die de zaak verdedigde. De beide partijen, door hunne hoofden vertegenwoordigd, pleitten zóó lang tegenover elkaar, tot de een niets meer wist te antwoorden op de woorden van den ander; dan was zwijgen toestemmen, erkennen van onrecht, en het pleit was door den ander gewonnen. Bleef geen van beide partijen het antwoord schuldig, dan kon de zaak door niets anders beslist worden, dan door het plegen van geweld (en hieruit ontstond dan natuurlijk een oorlog), of door het toepassen van een godsoordeel.

Iemand behoefde volstrekt niet hulp te zoeken bij zijn eigen dorpshoofd. Wanneer hij meer vertrouwen had in een ander hoofd, kon hij ook dezen hulp vragen in zijne zaak. En gewoonlijk zocht men hulp bij hen, die een naam hadden gekregen in het winnen van rechtszaken. De hoofden waren er dan ook trotsch op, wanneer velen hun hunne belangen toevertrouwden. „De trap van zijn huis is gladgesleten (van het open afgaan der talrijke cliënten),” was dan ook een lofspraak, die een hoofd gaarne op zich zag toepassen.

De trap van Papa i Woente's huis was inderdaad gladgesleten door het groote aantal van hen, die zijne hulp kwamen inroepen. Het meerendeel van de vele gasten, die hij had, bestond uit menschen, die hem kwamen spreken over hunne aangelegenheden.

Aangezien de menschen over de geheele aarde hetzelfde hart hebben, zal het niemand verbazen, dat er onder de Toradja'sche hoofden ook velen waren, die dengene, die om hulp kwam vragen, met aanzien des persoons behandelden. Wij hebben er ook gekend, die alleen in zaken pleitten, waarin zij te voren van de overwinning overtuigd waren, hetzij omdat zij er tal van bewijzen voor hadden, hetzij dat zij hun tegenstander aandurfdan. Want om eene zaak te willen bepleiten behoorde men ook eene zekere mate van onzelfzuchtigheid te bezitten. Wanneer de zaak verloren werd, was toch het hoofd van de verliezende partij verplicht een gedeelte van de boete, die een gevolg was van dit verliezen, mede te betalen, ook al had hij oorspronkelijk niets met de zaak te maken. Daartegenover stond, dat de verdediger bij het winnen der zaak een gedeelte van de geinde boete voor zijne moeite ontving.

Wij durven zeggen, dat Papa i Woente voor iedereen gereed was, en dat hij in dien vroegeren tijd niet rijk is geworden, is wel een bewijs, dat hij niet zichzelf zocht, maar leefde voor zijne „kinderen”, zooals de Toradja zijne onderhoorigen noemt. Zelfs grootere tochten ondernam hij meermalen om anderen te helpen.

Eens vertelde Papa i Woente mij van zijne reeds lang geleden overleden moeder. „Toen Moeder stierf waren alle menschen erg bedroefd, want zij hadden haar zeer lief. En de reden waarom men haar zoo lief had, was dat zij te allen tijde en voor ieder gereed stond. Men voelde het, toen zij er niet meer was.” Ik dacht bij mij zelf: vele groote mannen hebben eene goede moeder gehad. Papa i Woente is onder de Toradja's zeker eene bijzondere verschijning. Wanneer hij dit niet ware geweest, zou hij zeker nooit zulk een naam hebben gekregen. Want bij al de deugden, die zijn deel waren, had hij een gebrek in zijn karakter, dat hem licht allen invloed zou hebben kunnen doen verliezen.

Papa i Woente had namelijk een sterke neiging om iedereen te vriend te houden, en dit maakte, dat hij zeer dikwijls niet krachtig genoeg optrad. Den knoop doorhakken in eenige zaak, daartoe voelde hij zich niet in staat, daartoe had hij niet genoeg kracht. Hij redeneerde „logisch” en dit gaf hem dikwijls de overwinning; zijne werkelijke goedheid trok alle menschen aan om hun hart voor hem te openen, maar zedelijk overwicht, de eenige macht, waarmee een Toradja-hoofd zijne „kinderen” kon regeeren, bezat hij niet. Zijne eigen dorpsgenooten (dus zijn familiekring) hielden zeer van hem, maar toch had hij weinig over hen te zeggen. Zijn eenige toevlucht was, in geval van dienstweigering, de onwilligen beschaamd te maken: „Toen gij door de To Napoe beboet waart, heb ik je toen niet geholpen aan een buffel, en nu ik zeg, dat ge de algemeene buffelkraal in orde moet gaan maken, wilt ge niet.” En wanneer de onwillige dan niet al te verhard was, voelde hij zich beschaamd gemaakt, en volgde het bevel op. Een ander maal heeft Papa i Woente eene boodschap naar een vergelegen dorp over te brengen. Hij wijst daartoe een jongen man uit het dorp aan, maar deze zegt, dat hij pijn in het been heeft. Papa i Woente weet zeer goed, dat dit een voorwendsel is. Hem krachtig te zeggen: „ge gaat toch”, dat kan hij niet. „Toen gij bijna om schuld pandeling waart geworden, had ik geen pijn in mijne beenen om tallooze malen tusschen Mapane en hier heen en weer te gaan, ten einde je uit de handen der vreemdelingen te houden.” Dan stond de aangewezen langzaam op, stak zijn regenscherm (tevens slaapmatje) tusschen zijn draagsarong, en ging zwijgend op weg.

Toen het Gouvernement dit land in bezit genomen had, moesten er eens eenige vrachten naar Napoe worden gebracht. Papa i Woente had de noodige dragers daartoe aangewezen. Maar den volgenden morgen waren de meesten hunner niet opgekomen, en zij hielden zich verscholen. Papa i Woente was erg boos, maar hij bezat geen ander middel om de onwilli-

gen te dwingen, dan om zelf eene vracht op te nemen en op weg te gaan. Dit was den onwilligen wel wat te bar; zij kwamen uit hunne schuilhoeken te voorschijn en haalden hun hoofd terug.

Zoo kreeg Papa i Woente wel veel gedaan, maar niet door rechtstreekschen invloed, den invloed van sterke geesten, maar door beschaamd maken, hen wijzende op wat hij voor hen had gedaan. Door dit gebrek in zijn karakter was hij wel algemeen bemind, maar er ging weinig kracht en invloed van hem uit.

Van dit karaktergebrek wisten de vijanden des volks partij te trekken. Die vijanden waren de To Napoe, een Toradja-stam, die een paar dagreizen ten Westen van Posso in de hooge bergen woont. Gedurende het leven van Papa i Woente's vader hadden de To Pebato een ongelukkigen krijg gevoerd tegen de To Napoe, waardoor zij in een van hen afhankelijkjen toestand waren gebracht. De vader vertelde het aan zijn zoontje, hoe dapper de To Napoe waren, en dat tegen hen niet met succes was te vechten. De moeder vertelde aan haar dochttertje, hoe brutaal die To Napoe waren, daar zij wegnamen wat zij zagen. Daarom maakten de meisjes, dat zij met hunne gevulde draagmanden gauw wegkwamen, wanneer zij To Napoe zagen aankomen. Dezen, ziende hoe men hen vreesde, maakten van deze stemming gebruik om den menschen allerlei onrechtvaardige boeten op te leggen. De To Pebato pleitten dan wel voor hun goed recht, maar zij wisten toch van te voren reeds, dat het zou eindigen met betalen.

Een zeer groot deel van de rechtszaken, welke voor Papa i Woente werden gebracht, betroffen zulke onrechtvaardige beboetingen der To Napoe. Dan ging Papa i Woente naar de hut, waarin de beboeters tijdelijk verblijf hielden, en dan praatte hij den heelen morgen. Soms gelukte het hem dan wel de boete verminderd te krijgen, maar van een terugneming van de beboeting was nooit sprake. Zelden blijft een To Napoe het antwoord schuldig, schuld erkennen door zwijgen doet hij nooit, en Papa i Woente was er de

man niet naar om rondweg te verklaren: „Die boete is onrechtvaardig; wij betalen haar niet.”

Tot zulk een verklaring zou een man als Papa i Woente misschien alleen zijn gekomen, wanneer hij opgewonden ware geweest over eene hem persoonlijk aangedane belediging. En zoo slim waren de To Napoe wel om daarvoor op te passen. Zij stalen links en rechts uit de tuinen der menschen, maar zij pasten wel op iets uit Papa i Woente's tuin weg te nemen. Velen der lieden, die hun palmwijn van den boom gingen halen, kwamen teleurgesteld terug, omdat To Napoe de bamboekokers al geledigd hadden; maar Papa i Woente's slaven hadden nimmer te berichten: „Uw palmwijn hebben de To Napoe gestolen.”

Ofschoon persoonlijk vrij van den druk der To Napoe, leed Papa i Woente er toch onder, dat zijn volk zoo verdrukt werd. Krachtig optreden, zooals wij hem meermalen zeiden te doen, kon hij nu eenmaal niet, maar overigens was geen middel hem te zwaar. Hij reisde naar Sigi, welks vorst indertijd de eenige heer der To Napoe was, om dezen te vragen toch een einde te willen maken aan dien druk. De vorst van Sigi beloofde veel, maar de zaken bleven onveranderd. In 1895 huwde Papa i Woente met een meisje van Napoe'sche afkomst, wier moeder een To Pebato'sche was. Door haar vader was dit meisje aan de invloedrijkste hoofden van Napoe verwant. Een van de redenen (zoo niet de voornaamste) die hem tot dit huwelijk, dat aan zijn echte vrouw zooveel verdriet heeft gekost, hebben gebracht, was de hoop om door dit huwelijk meer invloed te krijgen op de Napoe'sche hoofden, en langs dezen weg zijn volk van den druk te verlossen. Maar nu wij Papa i Woente van zijne zwakke zijde hebben leeren kennen, zal het niemand onzer verwonderen, dat er geen verandering in den stand van zaken door werd teweeggebracht: de To Napoe bleven Papa i Woente met onderscheiding behandelen; zij namen niets van het zijne, maar zijn onderhoorigen bleven zij beboeten en bestelen. Pas

genoemd huwelijk moest bovendien na een jaar of vier worden ontbonden, omdat Papa i Woente het niet langer bij zijn Napoe'sche kon uithouden.

Een aardige trek bij Papa i Woente was, dat hij gaarne door iedereen „papa” (vader) genoemd werd. Hij kon niet velen, dat er iemand bij hem was met wien hij in onvrede leefde; dan liet hij geen middel onbeproefd om de verhouding weer goed te maken. Hij voelde die goede verhouding in den naam „vader”. In het algemeen zijn oudere hoofden er gevoelig voor, wanneer zij door vreemdelingen „vader” worden genoemd, omdat hierin voor de patriarchaal levende en denkende Toradja's eene erkenning van gezag ligt opgesloten. Voor Papa i Woente was het meer dan dit, hij had werkelijk een vaderlijk gevoel tegenover de menschen.

Hoe ik er toe gekomen ben hem met „vader” toe te spreken, weet ik niet meer; ik weet wel, dat ik er bij een van onze eerste ontmoetingen al mede begon. „Toea boba (de heer Adriani) is de oudste van u allen”, placht Papa i Woente wel eens tot mij te zeggen, „maar gij zijt mijn oudste zoon. Gij hebt mij het eerst vader genoemd, en na u hebben alle pandita's en hunne vrouwen, alle ambtenaren en officieren dit gedaan.” En dan komt er een breede lach van genoegen over zijn goedig gelaat. (Te Tomasa leeft een hoofd, echter van weinig beteekenis, een zeer oud man, dien wij evenzoo „vader” noemen. Toen mijn werkelijke vader ons in 1899 kwam bezoeken, kwam de oude man naar beneden om hem te ontmoeten. Bij deze gelegenheid trachtten wij uit te maken, wie van de beide heeren het oudst moest zijn; wij kwamen tot het besluit, dat Papa i Danda, het hoofd van Tomasa, iets ouder moest zijn dan mijn vader. Sedert informeert hij altijd naar zijn „jongeren broer”, wanneer hij mij ziet).

Bij een bezoek aan Kasigoentjoe in het begin van dit jaar vroeg Papa i Woente mij of ik te Pendolo,

mijne nieuwe standplaats aan het Meer, al een „vader” en eene „moeder” gevonden had. „Neen”, antwoordde ik, zulk een vader en eene moeder als gij en uwe vrouw voor ons zijt geweest vinden wij niet meer. Vooral niet in de streek, waar wij nu zijn gaan wonen, met welker bewoners wij eerst goed kennis hebben gemaakt, nadat het Gouvernement is gekomen. Men heeft daar nu voor ons als Hollanders zulk een groot ontzag, dat zelfs oude vrouwen mijne vrouw „grootmoeder” en mij „grootvader” noemen. Hoe zou ik nu onder hen een „vader” en eene „moeder” kunnen vinden.”

Het was in het begin van 1901, dat een groot aantal To Pebato onder aanvoering van Ta Rame bij de erfvijanden der Toradja's, de To Kinadoe op het Zuid-oostelijk schiereiland van Celebes, waren gaan koppen-snellen. De troep had veel geluk, want zij hadden ongemerkt eene kleine nederzetting van den vijand kunnen innemen, en zij kwamen terug met ik meen een twaalfstal koppen. Het was een ware zegetocht, die de terugkeerenden in hun land hielden. In elk dorp hielden zij een of twee dagen stil, en dan werd er een tempelfeest gevierd naar aanleiding van de medegebrachte menschedels. Eindelijk kwam de beurt aan het in het begin van dit opstel genoemde Wojo makoeni. De weg voerde langs het huis van Dr. Adriani. Met opgeheven hoofd kwamen de krijgers aan, aan hunne opgewondenheid uiting gevende in kriegsgezing en in kreten. Zij zouden allen bij den heer Adriani opklimmen; dezen zouden zij vertellen van hunne heldendaden, en de heer Adriani zou hen allen van gambir (catechu) voorzien om den sirih-pruim smakelijk te maken. Maar dit is hun toch tegengevallen, want nauwelijks kwam de troep het erf op, of de heer Adriani was beneden en belette hen naar boven te gaan. Men trachtte met allerlei redenen den heer Adriani van zijn verbod af te brengen, maar deze bleef er bij, dat hij geen menschen in zijn huis wilde ontvangen, wier handen met menschenbloed bevekt

waren. Teleurgesteld en somber, woedend in het hart, ging de troep verder, maar het duurde geruimen tijd eer zij hunne juichkreten weer lieten weergalmen.

Natuurlijk waren de gemoederen zeer ontsstemd tegen den heer Adriani. Men voelde zich beleedigd door dit flinke optreden. Papa i Woente kon deze gespannen verhouding niet verdragen. Den heer Adriani afvallen, daaraan dacht hij niet, maar zijne partij opnemen kon hij ook niet. En zoo volgde er eene reeks bezoeken van hem aan den heer Adriani om dezen te bewegen toe te geven en de zaak met eene boete of iets dergelijks weer in orde te maken. De heer Adriana bleef natuurlijk op zijn stuk staan, en hij kon eerst een einde aan de pogingen van Papa i Woente maken door dezen te zeggen: „Misschien wilt gij mij niet meer toestaan u vader te noemen om deze zaak; dit zou mij zeer spijten, maar toch zou ik niet anders nebben kunnen handelen dan ik heb gedaan.” Toen begreep Papa i Woente, dat er niets aan te doen was, en hij legde er zich bij neer, want den titel van „vader” zou hij niet gaarne van ons hebben gemist.

Het gebrek in Papa i Woente's karakter, waarvan ik U boven vertelde, zijne zwakheid om ieder te vriend te houden, zou hem zeker nog meer kwaad hebben gedaan in zijn invloed, wanneer hij Ine i Maseka niet tot vrouw hadde gehad. Ook zij is eene meer dan gewone Toradja-vrouw. Naast grooten eerbied en liefde voor haar man, had zij een open oog voor zijn gebrek, en met haar helder oordeel en hare doortastendheid heeft zij haar man dikwijls er toe gebracht flinker door te zetten, dan hij zonder haar zou gedaan hebben.

Ik heb volop gelegenheid gehad een blik te slaan in het huiselijk leven van dit echtpaar in den tijd, toen ik geregeld eens in de week een nacht onder hun dak doorbracht. Wanneer de menschen, die naar de prediking van het Evangelie waren komen luisteren, naar hunne eigen woning waren teruggekeerd, en de zorgzame hand van Ine i Maseka mijn slaapmatje had gespreid in de breede gang tusschen de kamertjes in

kon ik het echtpaar nog lang in hun kamertje hooren napraten. Papa i Woente vertelde dan aan zijne vrouw wat voor zaken hij zoo al dien dag gehad had. Zij stelde in alles belang en zij vroeg naar alles, en meer-malen heb ik haar hooren zeggen: „als ik het geweest ware, zou ik dit of dat niet gewild of niet gedaan hebben.” Ik was in dien eersten tijd van mijn verblijf in Posso reeds overtuigd, dat Ine i Maseka grooten invloed had ten goede op haren man. Kalm ging zij haren gang, maar ze wist steeds wat zij wilde.

Een van de gewoonten der Toradja's, waaruit eertijds soms oneindige verwikkelingen voortkwamen, was deze: wanneer iemand eene schuld had, en hij betaalde deze na herhaalde aanmaningen niet, dan had de schuldeischer het recht het bedrag van de schuld, en meer dan dat van een ander, die niets met de zaak te maken had, weg te nemen. Deze laatste moest zijn verlies dan maar verhalen op den oorspronkelijken schuldenaar. Deze noodlottige gewoonte, die dadelijk door het Gouvernement is afgeschaft, nadat dit bezit genomen had van Midden-Celebes, vindt haar oorsprong in het communisme dezer stammen: oorspronkelijk was er geen persoonlijk bezit, alle eigendom behoorde aan den geheelen stam. Had iemand uit een anderen stam dus iets te vorderen, dan kwam het er niet op aan, wie hun betaalde, al had ook een bepaald persoon de schuld aangegaan.

Zoo beweerden To Napoe ook eens eene schuld van eenige buffels te vorderen te hebben van de lieden van het dorp Boejoe mbajaoe, maar dezen ontkenden hunne schuld en wilden niet betalen. Op den terugtocht vingen de To Napoe eenige buffels op van de menschen van Panta, en zij wilden zich hiermede naar hun land terugspoeden. Zij werden echter ontdekt, en een man holde naar Panta om van de ontvoering kennis te geven. Hij kon er bij vertellen, dat onder de opgevangen dieren ook een van de lievelingsbuffels was van Ine i Maseka. Terwijl de mannen onder groote opwinding met Papa i Woente aan het

beraadslagen waren, holde Ine i Maseka de To Napoe achterna. Zoodra zij hen had bereikt, greep zij haar buffel bij den kop, drukte zijn natten snoet tegen haar gelaat, en jammerde: „Ik laat je nooit naar Napoe gaan, als ge gaat, gaan we samen.” Er ontstond nu een worsteling tusschen een paar To Napoe en Ine i Maseka; men trachtte haar van het dier los te scheuren, waarbij men haar zelfs aan het lange haar trok, maar zij liet niet los. Zij dacht niet aan de vrees, welke iedere Toradja-vrouw min of meer voor buffels heeft; zij dacht er niet aan, dat het dier schichtig kon worden en haar met de groote horens steken. Maar eindelijk moest zij toch loslaten; aamechtig en buiten zichzelf viel zij op den grond, en eerst nadat eenige bamboes met water over haar waren uitgestort, kwam zij weder bij. Haar buffel was inmiddels weggevoerd.

Ik vertelde boven reeds, hoe Papa i Woente een dubbel huwelijk aanging. In dien zoo moeieliiken tijd voor haar bleek duidelijk, hoe lief Ine i Maseka haar man had. Zij bleef trouw voor hem zorgen en deed hem geen verwijten; maar hoe het soms kookte en bruischte in haar gemoed bleek eerst, toen het bedoelde huwelijk ontbonden was. Heftig gesticuleerende, de woorden uitschreeuwende om uiting te geven aan haar overkropt gemoed, heeft zij ons meer dan eens het verhaal van dien voor haar zoo benauwdten tijd gedaan.

Ofschoon zij veel jonger is dan haar man, geeft ieder haar algemeen den naam van „moeder” en zij is dezen naam alleszins waardig. Wij komen straks nog op haar terug.

Zooals ik u reeds vertelde, was Papa i Woente de eerste To Pebato, aan wien ik het Evangelie verkondigde, en sedert hoorde hij er geregeld van. In den eersten tijd was het gewoonlijk zijne woning, waarin de menschen zich om mij heen verzamelden. Terwijl de meeste Toradja's maar niet begrepen, waarvoor dat spreken van mij moest dienen, al konden zij mijne woorden langzamerhand begrijpen, was tot Papa i

Woente de eisch tot bekeering reeds doorgedrongen. Het was nog vrij dicht bij het begin, dat Papa i Woente mij in eene bijeenkomst reeds vroeg: „wanneer ik Christen wil worden, wat moet ik dan nalaten?”

Telkens getuigde de eene of andere vraag van hem, dat hij over het Evangelie nadacht. Toen wij allerlei vergeefsche pogingen aanwendden om een begin te maken met de school, zei Papa i Woente eens tot mij: „Waarover wij ongerust zijn, is dat de school nadeel zal opleveren voor onze voorouders.” Hij bedoelde hiermede: dat de school de kinderen zou aftrekken van den dienst der voorouders. „Uw vader en grootvader, zei ik, hebben het Evangelie hier op aarde niet gehoord, maar zij zien nu op hunne nakomelingen neer, en zij zijn bedroefd, dat gij hen dient, die toch maar menschen zijn en blijven. Wanneer een uwer voorouders, die gezien heeft, hoe het aan de overzijde van het graf is, tot u kon terugkeeren, zou hij zeker zeggen: gaat op school en leert daar bidden tot God; vraagt ons niets, want wij zijn slechts menschen.”

Een ander maal vroeg hij weer: „Maar hoe is het nu gesteld met de zielen onzer voorouders, die Jezus niet gekend hebben?” „Maak u over hen niet ongerust, antwoordde ik, zij zijn in Gods hand, en God is een liefhebbend Vader; zij hebben het Evangelie hier op aarde niet gehoord; gij hoort het en God vraagt van u rekenschap.”

Papa i Woente was de eerste, die toestond, dat zich in zijn dorp Panta een onderwijzer vestigde. Dit was een groote daad van hem, en hij heeft er heel wat over moeten hooren van zijne mede-hoofden, vooral van die uit het bovenland. Een hunner had toen gezegd: „de eerste, die bij mij een stuk hout draagt voor eene onderwijzerswoning, steek ik dood.” De hulp, die wij van de menschen hadden bij den bouw van de eerste woning was dan ook gering. Toen wij aan uitbreiding van het werk dachten, en een onderwijzer te Boejoe mbajaoe wilden plaatsen, gelukte ons dit weer alleen door de hulp van Papa i Woente. Ik had

een bezoek gemaakt te Boejoe mbajaoe, en ik was daar ontvangen door het sedert overleden hoofd Papa i Loepi. Zijne weduwe vertelt nog gaarne van dit bezoek, en ze geeft dan eene geheele voorstelling van al hetgeen ze gedaan had; ze was zóó bang van mij, dat zij hare oogen niet tot mij durfde opslaan, zoodat zij mij niet zou herkend hebben, als zij mij weer eens ontmoette. Ik had toen een heel lang gesprek met het dorpshoofd, waarbij ik al mijne welsprekendheid uitputte om toestemming te verkrijgen tot het plaatsenvan een onderwijzer in zijn dorp; maar de uitslag bleef dezelfde: wij willen geen onderwijzer bij ons hebben.

Ik nam Papa i Woente in den arm en verzocht om zijne voorspraak. Twee maanden lang hoorde ik er niets van, maar weldra zou mij blijken, dat Papa i Woente niet stilgezeten had. Het was op het plantfeest van Papa i Woente. Er waren een massa menschen bijeen op den toebereiden akker, en onder die menschen zag ik ook het hoofd en den landbouw-priester van Boejoe mbajaoe. Ik was er aanwezig met den onderwijzer van Panta en dien, welken ik voor Boejoe mbajaoe bestemd had. Een voorgevoel zeide mij, dat hier de zaak Boejoe mbajaoe beslist zou worden, en wel in voor ons gunstigen zin. Na afloop van den maaltijd schraapte Papa i Woente zijn keel en zeide: „Hier zijt gij nu Papa i Loepi en Papa i Langi (de pasgenoemde waardigheidsbekleeders van Boejoe mbajaoe), alles wat ik u te zeggen heb is, dat hier uw goeroe zit (en hij wees op den voor Boejoe mbajaoe bestemden onderwijzer).” Op zulk eene korte wijze had ik de beslissing niet verwacht; ze was zeker het resultaat van veel besprekens. Het eenige wat de landbouw-priester er nog tegen inbracht, was: „Maar wanneer de onderwijzer, die nu ons land zal bebouwen en ons water zal drinken, nu eens bij ons sterft, zult gij zijn dood dan niet op ons wreken?” „Ik ben overtuigd, dat gij hem geen kwaad zult doen”, antwoordde ik, „want gij hebt hem nu in uw midden opgenomen. En wanneer

God zelf hem wegneemt, zal ik u daarvan geen verwijt maken." En zoo begon het werk te Boejoe mbajaoe, het tegenwoordige Longkida, waar eene nog kleine, maar levende gemeente de vrucht is van dien arbeid.

Voor zichzelf was Papa i Woente spoedig overtuigd van de waarheid des Evangelies. Meermalen zei hij dit openlijk in de bijeenkomst, die hij nimmer verzuimde bij te wonen, wanneer hij ter plaatse was. Ik herinner mij eens te Panta te zijn geweest, dat Papa i Woente tot mij zeide: „Ik kom van avond niet in de bijeenkomst, want ik moet te Wojo makoeni zijn om een offerfeest bij te wonen." Ik antwoordde hem, dat het mij zeer spheet, dat hij dit offerfeest stelde boven het levende Woord van God. Hij zeide echter, niet bij dat offerfeest gemist te kunnen worden.

Er waren dien avond tengevolge van het offerfeest weinigen opgekomen, maar tot mijne verbazing zat „papa" vooraan. „Ik dacht, dat ge naar Wojo makoeni waart gegaan", riep ik uit. „Gij hebt immers gezegd, dat ik in de bijeenkomst moest komen, antwoordde hij, en daarom ben ik gekomen."

Nu gij de zwakheid in Papa i Woente's karakter hebt leeren kennen, kan het u niet verbazen, dat het langen tijd zou moeten duren eer hij den beslissenden stap zou doen. Ons zou hij niet gaarne missen, maar breken met een gedeelte van zijn volk kon hij niet, zelfs de Mohammedanen van het strand rekende hij graag onder zijne vrienden. Niemand die Papa i Woente kent, zou dit in hem toeschrijven aan gebrek aan ernst; het was een soort van algemeene menschenliefde, die hem liefst allen te vriend deed houden.

Het Evangelie kreeg echter hoe langer hoe meer invloed op hem. Hij begon langzamerhand te ijveren voor de school; met eigen handen bouwde hij mede aan een klein schoolgebouwtje te Panta. Hij was de eerste, die mij bij gelegenheid van een oogstfeest verraste met het verzoek vóór den maaltijd eerst een dankgebed te doen tot den „grooten God". Het vorige jaar was de oogst geheel en al mislukt, en toen ik God

vurig gedankt had voor de uitkomst, die Hij had gegeven, merkte Papa i Woente op: „God zal wel gezegd hebben: die arme stakkerts; wat zullen zij hebben geleden.” Sedert kon er geen algemeene maaltijd plaats hebben of de onderwijzer of een onzer, die er bij tegenwoordig waren, werd uitgenoodigd het gebed te doen.

Ook bij de doodenoffers en de tempelfeesten, die onder leiding van Papa i Woente plaats hadden, was die invloed van het Evangelie merkbaar. De belangstelling bij die feesten nam af, en zoowel bij Papa i Woente als bij zijne vrouw was duidelijk verlegenheid op te merken gedurende dien tijd.

„Wij kunnen niet meer ontkennen, dat onze godsdienst onecht is, zei hij eens in eene bijeenkomst: het volgende geslacht zal Christen wezen; wij kunnen onze goden toch niet oogenblikkelijk aan kant zetten.” Dit is de stemming van Papa i Woente langen tijd tegenover het Evangelie geweest. Door zijn aard kon hij nu eenmaal niet tot krachtige maatregelen komen, terwijl hij toch voelde, dat het tot geloof in Christus moest komen. Zijne bedoeling was, dat eerst anderen den stap zouden doen, zoodat hij, een der leiders van het heidendom, maar had te volgen. Eene poos lang heeft hij getracht zijn jongeren broer Ta Roempi te bewegen het eerst den stap te doen, maar dit had alleen ten gevolge, dat deze Ta Roempi ons gedurende geruimen tijd ontliep, omdat hij dacht, dat wij er achter zaten.

Wanneer het aan Papa i Woente's vrouw, Ine i Maseka, had gelegen, dan was de stap zeker al eerder gedaan. Altijd met woorden van eerbied en liefde kon zij wel eens haar nood klagen bij mij over het aarzelen van Papa i Woente, en dan vergoelijkte zij het weer met te zeggen, dat zoovele belangen aan haren man waren toevertrouwd. Zoodra haar zoontje Maseka daarvoor in aanmerking kwam, deed zij hem op school. Wat ouder geworden kreeg ik hem in huis, en na mijn vertrek in 1905 de familie Hofman, die het leeuwen-deel in zijne opvoeding heeft gehad. Met haar

dochtertje Naka deed zij hetzelfde. „Als mijne kinderen ten minste maar Christen worden,” zeide zij tot mij, voordat ik afscheid van haar nam in 1904. Wij zijn het er allen over eens, dat Ine i Maseka er zeer veel toe heeft bijgedragen om haar man tot den stap te brengen, dien hij eindelijk heeft gedaan.

Meermalen is het ons geweest alsof wij niets met Papa i Woente gewonnen hadden. Toen in 1901 het hoofd van Mapane, Papa i Wata, was overleden, meende Papa i Woente het aan zijne vriendschap met dit hoofd verplicht te zijn hem op zijn graf een menschenoffer te leveren. Het gansche heidendom brak weer bij hem uit. Zonder dat de familie Adriani te Panta er iets van vermoedde, kocht hij eene oude vrouw. Een half uur vóór Mapane werd zij doodgehakt en met haar hoofdhaar werd het graf van Papa i Wata versierd. Wij onderhielden hem ernstig over deze daad; maar hij bleef zwijgen, zoodat wij niet konden nagaan wat er in hem omging.

Het was in dezen zelfden tijd, dat ons het gerucht bereikte, dat Papa i Woente nog eens naar de erf-vijanden, de To Kinadoe, zou trekken om daar een of meer menschenhoofden te gaan halen, ten einde daarmede den rouw op te heffen over den dood van eene tante. Wij wisten, hoe het bij zulke gelegenheden toegaat: „Gij hebt zeker uwe tante niet liefgehad, dat gij nu niet eens de moeite wilt nemen voor hare ziel een menschenhoofd te gaan halen.” Door deze woorden was Papa i Woente beschaamd geworden, en hij was al besloten de gevaren en de vermoedenissen van zulk een tocht te trotseeren; maar gelukkig hebben de woorden van den heer Adriani en mij onder Gods zegen hem er nog van af kunnen houden.

Het had er in dien tijd heel veel van, alsof Papa i Woente de hand van God, die hij langzamerhand op zich voelde, van zich wilde afschudden, want hetgeen ik u nu ga vertellen gebeurde in hetzelfde jaar: Ik was juist te Boejoe mbajaoe aangekomen, toen een invloedrijk man uit dat dorp bewusteloos bij de bron

was gevonden. Toen hij naar boven in huis was gebracht, duurde het geruimen tijd eer hij weer bijkwam, maar toen bleek hij stom te zijn (of hij wendde zulks voor). Toen hij na een ganschen dag en nacht zijn spraakvermogen teruggekregen had, vertelde hij, dat bij de bron een hert naar hem was toegekomen, dat zich kort daarop veranderd had in een meisje, dat in het toenmalige dorp Kajoeke woonde. Zij had den man verteld, dat zij de lever had opgegeten van enkele menschen, die kort te voren overleden waren, en dat zij nu loerde op Papa i Woente en Papa i Taboeboe (mede een Pebato-hoofd uit het benedenland) om ook hunne levers op te eten. Men was dus zeker met een weerwolf te doen te hebben.

Ik drong er bij Papa i Woente op aan, dat hij zich niet met deze zaak zou bemoeien; dat hij nu toch God voldoende had leeren kennen om te weten, dat geen weerwolf hem kwaad zou doen, wanneer hij zijn vertrouwen op God stelde. Hij antwoordde weer niet veel, maar op een goeden dag kreeg ik het bericht, dat een groote troep To Pebato met Papa i Woente aan het hoofd zich te Kajoeke bevond om den dood van het meisje, als zijnde een weerwolf, te eischen. Gij herinnert u wel uit andere berichten, dat men zich van de schuld van een weerwolf overtuigt, door den verdachte te dwingen om een der vingers in ziedende damar-hars te steken. Blijkt de vinger hierna ongeschonden, dan wordt die persoon onschuldig verklaard aan het hem of haar ten laste gelegde.

Maar toen ter tijd was er te Kajoeke een algemeen geacht en invloedrijk hoofd Ta Danoedji. Deze wist het zoover te brengen, dat de To Pebato eerst het bewijs zouden leveren, dat het meisje in de gedaante van een hert aan de bron te Boejoe mbajaoe was geweest. Dit konden zij niet anders bewijzen dan met een godsoordeel. Uit de To Pebato en uit de lieden van Kajoeke werd een man aangewezen, die met een speer in den grond zouden werpen; wanneer de speer van den To Pebato dieper in den grond doordrong,

dan die van den Kajoekeer, zou dit een bewijs zijn dat het meisje werkelijk als weerwolf aan de bron was verschenen. De proef viel ten gunste van het meisje uit, en de To Pebato moesten onverrichter zake aftrekken. Het meisje leeft nog en woont te Koekoe als moeder van een paar kinderen.

Ik zal U niet behoeven uit te leggen, wat er in onze ziel omging bij al deze gebeurtenissen. Wij voelden, dat alleen God in het hart van dezen man kon werken, dat alleen het Evangelie hem sterk kon maken. Wij kregen daarvan ook de bewijzen, en daaruit mochten wij met dank opmaken, dat Papa i Woente de hand Gods niet van zich had vermogen af te schudden.

Zooeven heb ik U in kennis gebracht met eene gewoonte der Toradja's waarbij zij buffels mogen wegnemen van menschen, die verwant zijn aan schuldenaars. Nu gebeurde het, dat een der „kinderen” van Papa i Woente eene schuld te vorderen had van iemand te Posso. De schuldenaar verwees den schuldeischer naar een ander, en deze weer naar een ander, zoodat de schuldeischer niet meer wist bij wien hij moest wezen om zijne schuld geïnd te krijgen. Toen de man zijne zaak voor Papa i Woente bracht, wist deze er geen anderen weg op dan om eenige buffels op te gaan vangen van de menschen te Posso. De eigenaars zouden dan komen reclameeren, en dan zou Papa i Woente zeggen: „Maakt gij onder elkander nu eerst uit, wie de schuld aan Padjo (den schuldeischer) moet betalen, en daarna zullen wij u de buffels teruggeven.” Papa i Woente was daarbij nog zoo wijs de toestemming voor zijne daad aan den Controleur te vragen, welke toestemming hij ook kreeg.

In een donkeren nacht staken een dertigtal To Pebato onder aanvoering van Papa i Woente de Posso-rivier over. Allen gleden geluidloos voort; wanneer zij ontdekt werden, zouden de inwoners van Posso hun het nemen van buffels beletten, en zou de coup dus mislukken. Het geluk diende Papa i Woente, want bij het dorp Sajo stonden vier mooie buffels aan-

gebonden, die overdag door de kinderen werden geweid. In alle stilte maakte men de dieren los, en leidde ze naar den rivieroever.

In den vroegen morgen werd de diefstal al spoedig gemerkt. Aanstonds begreep men, dat de dieren met een bepaald doel waren weggeleid. Men ging de sporen na, en zoodoende kwam men aan de rivier, waar Papa i Woente met zijne mannen rustig de dingen zaten af te wachten, die komen zouden. Die van Posso werden aangevoerd door een vorstenzoon van Todjo, die zich te Posso veel macht had aangematigd. Deze man, Kolomboi, die later door de Regeering verbannen is, en spoedig in zijne ballingschap is gestorven, trad zeer beleedigend en aanmatigend op. Hij gebruikte zulke grove en diep beleedigende woorden tot Papa i Woente, dat al diens mannen de hand reeds aan het gevest van hun zwaard sloegen, en alleen op een teeken van hun aanvoerder wachtten om er op in te hakken. Maar dit teeken kwam niet. Zwijsend keerde Papa i Woente terug met zijne mannen, die zeer opgewonden waren. Toen het bericht van het gebeurde in Pebato-land bekend werd, drong men van alle kanten bij Papa i Woente aan, dat hij het dorp Sajo zou tuchtigen. De menschen aldaar verwachtten ook niets anders, en versterkten zich in het dorp Sajawose. Maar nu was Papa i Woente sterk. Ik bezocht hem veel in deze dagen. „Ik zal geen oorlog maken”, zei hij tot mij, „wij zijn nu niet meer wat we eenige jaren geleden waren. Het woord Gods, dat de zendeling ons brengt, staat het niet toe. We zullen de zaak met een boete afmaken.” Zijn medehoofden trachtten hem beschaamd te maken, en wanneer men een Toradja aan zijne dapperheid tornt, stuift hij op. Maar Papa i Woente bleef in deze zaak flink tot het einde; door den invloed van het Evangelie bleef hij sterk.

Laat mij U nog een voorbeeld mogen verhalen, dat het Evangelie Papa i Woente sterk begon te maken. Het was in 1904, in den tijd dus, toen er algemeen in Nederlandsch-Indië actie begon te komen om op al

onze bezittingen het Nederlandsch gezag niet alleen in schijn, maar ook in werkelijkheid te doen eerbiedigen. De toenmalige Controleur, de heer Engelenberg, begon in Midden-Celebes orde op de zaken te stellen, en daartoe moesten in de eerste plaats de To Napoe gevoelen, dat zij niet meer naar genoeg konden plunderen en brandschatten, maar dat ook zij een heer boven zich hadden gekregen. Hoe dit moest worden aangelegd, was toen nog niet duidelijk; maar de To Napoe voelden toch reeds, dat er iets broeide. Hierdoor ontstond eene groote spanning. Iederen troep To Napoe sloegen wij met achterdocht gade, en ook de To Napoe zullen zich toen wel hebben afgevraagd: „zouden de Hollanders ons te lijf gaan?” In dezen tijd kwamen ons telkens verontrustende tijdingen ter oore.

Zoo was ik ook eens met Br. Hofman, die toen nog niet lang in het land was, te Panta, toen twee afgezanten van het hoofd van Tomasa kwamen met de stellige boodschap, dat het pas gestichte filiaal Koekoe door een troep To Napoe werd bedreigd, dat de daar geplaatste onderwijzer misschien reeds vermoord was. Dat hoofd, de thans overleden Papa i Melembo, was een te ernstig man, dan dat wij aan dit bericht zouden mogen twijfelen. Br. Hofman en ik maakten ons dus aanstonds op om naar Koekoe te gaan, maar — zou in dien tusschentijd onze post te Boejoe mbajaoe ook niet aangevallen kunnen worden, en wij konden toch niet op twee plaatsen tegelijk zijn? Voordat wij weggingen, verzochten wij Papa i Woente bij ons te komen. Hij kwam met nog enkele andere hoofden. Wij deelden hem het bericht, dat wij van Tomasa gekregen hadden, mede, en wij vroegen hem, of onze onderwijzer te Boejoe mbajaoe veilig bij hen was. Zonder aarzeling verklaarde Papa i Woente toen: „De onderwijzer is een onzer; wie hem kwaad doet, doet ons kwaad. Hij en zijn gezin zijn volkomen veilig bij ons.” Intusschen was onze overhaaste tocht naar Tomasa niet noodig, want in dien tusschentijd waren weer een paar boden van hetzelfde hoofd van

Tomasa aangekomen, die de tijding brachten, dat bij onderzoek gebleken was, dat Koekoe niet bedreigd werd.

Toen ik de pas medegedeelde woorden van Papa i Woente hoorde, moest ik denken aan hetgeen enkele jaren te voren was gebeurd: toen ging het gerucht, dat de Loewoeërs in aantocht waren om overal de onderwijzers en de Hollanders te verjagen. Toen durfden geen Toradja's zich meer in het huis van den onderwijzer te Boejoe mbajaoe of te Panta vertoonen, uit vrees dat de Loewoeërs hen als vrienden van den onderwijzer zouden aanzien. Intuschen kwam wel een Loewoe'sch gezantschap naar Posso, maar dit diende om aan den bestuursambtenaar te Posso de verontschuldiging aan te bieden van hun heer wegens een verzuim door dezen tegenover den ambtenaar gepleegd. Toen ik deze twee gebeurtenissen met elkaar vergeleek, moest ik erkennen, dat het Evangelie aan Papa i Woente kracht had gegeven.

Maar met dit alles kon Papa i Woente toch niet tot den beslissenden stap komen. Het heette nu: wanneer de vorst van Loewoe ons nu maar loslaat, dan zouden wij zonder bezwaar Christen worden. Die vorst van Loewoe, een ten Zuiden van Posso gelegen landschap, was van oudsher de heer geweest der Posso-toradja's. Die vorst, aan wien al de vaders en grootvaders van het tegenwoordig levende geslacht eerbied en gehoorzaamheid hadden bewezen, was voor de Toradja's een god geworden. Men kon niet anders denken of het veranderen van godsdienst beteekende niet anders dan een afzweren van hun heer in Loewoe, en dit zou den toorn over hen brengen van de geesten hunner voorouders, die altijd aan dien heer getrouw waren geweest.

En ziet, daar greep in 1906 het Nederlandsch-Indische Gouvernement met krachtige hand in de zaken van Zuid- en van Midden-Celebes in. Aan de aanmatigingen der To Napoe werd met één slag een einde gemaakt; de Boegineesche rijken, en daaronder Loewoe, werden

onderworpen. Loewoe werd gedwongen een gezantschap naar het Posso-meer te zenden om aan de daar verzamelde Toradja-hoofden officiëel mede te deelen, dat de vorst van Loewoe afstand had gedaan van de Toradja-landen, en dat de Toradja's niets meer met hun vroegeren heer te maken hadden.

Het gelukte zendeling Hofman, die intusschen het werk van mij had overgenomen, eenige verspreide To Pebato dorpen in één dorp te vereenigen. De kern van dit nieuwe dorp Kasigoentjoe vormden de beide dorpen van Papa i Woente, Panta en Mopajawa, waar reeds jaren achtereen gewerkt was. Herhaaldelijk ging de Heer Hofman van uit zijne woonplaats Posso naar Kasigoentjoe om de erven op te meten, om de menschen aan te zetten te verhuizen, en bij dit alles stond Papa i Woente den zendeling trouw en met ijver ter zijde. Er werd een school gebouwd, waarin een groot aantal kinderen samenkwamen. En toen ook de zendelingswoning gereed was, verhuisde de familie Hofman van Posso naar het nieuwe dorp.

Met dit alles was heel Posso, en in het bijzonder de streek, waarvan Papa i Woente het middelpunt uitmaakte, in eene nieuwe phase gekomen. De invloed van Loewoe was nu weggenomen, en wij verwachtten niet anders of Papa i Woente zou nu Christen worden. Maar er gebeurde niets. Nu en dan zelfs scheen het alsof Papa i Woente weer den ouden weg op wilde. Ofschoon deze ervaring ons allen eene teleurstelling was, zoo waren wij toch blijde te zien, dat de zaak des Evangelies veel dieper ging, dan wij hadden durven hopen. Alle uiterlijke beletselen waren weggenomen; in uiterlijke dingen volgde men gaarne den raad van den zendeling op; aan een vreemdeling, die in Kasigoentjoe kwam, had men gemakkelijk wijs kunnen maken, dat hij zich in een Christendorp bevond; — maar nu bleek de eisch der bekeering den menschen zwaarder te vallen, dan zij hadden gedacht, en dit verheugde ons. Wanneer de zaak alleen aan Ine i Maseka, Papa i Woente's vrouw, gelegen had, zou zij

eerder tot beslissing zijn gekomen. Nooit miste Papa i Woente in de Zondagsche bijeenkomsten, maar op de geregelde prediking van den Heer Hofman, of op die van Dr. Adriani en mij bleef Papa i Woente zwijgen.

Er was nog meer voorbereiding noodig, en deze kwam van de zijde der school. De school had door de jaren een aantal leerlingen opgevoed, die, tot oordeel des onderscheids gekomen, Christen wenschten te worden. De ouders hadden er geen bezwaar tegen, en de Heer Hofman stelde een bepaald uur vast, waarin deze leerlingen van de school verder voorbereid zouden worden om den doop te ontvangen.

Nu achtte ook Papa i Woente den tijd gekomen om zich openlijk voor het Christendom uit te spreken. Toen zendeling Hofman op den 4en Juli 1909 eene toespraak had gehouden naar aanleiding van het verhaal van Zacheus, stond Papa i Woente op, en sprak tot de aanwezigen: „Gij hebt gehoord, dat onze zending gezegd heeft: Jezus wil ook in onze huizen opklimmen; maar tot nu toe hebben wij hem niet ontvangen. Laten wij nu echter dit goede woord volgen. Sommigen zeggen wel, als ze uitgenoodigd worden naar onze bijeenkomst op Zondag te komen: ik ben vroeger al eens geweest. Alsof dat genoeg is. Dat gaat wel met het tuinwerk, als je daar een of twee keer geholpen hebt, is het genoeg. Maar het gaan naar de bijeenkomst des Zondags houdt nooit op. Elken Zondag weer moeten wij bidden tot God. Daarom zeg ik U hoofden van gezinnen en dorps hoofden: vergadert afzonderlijk met de Uwen, en bespreekt het Christen worden. Dan kunnen we later te zamen beslissen.”

Aan dit bericht voegt de Heer Hofman toe: „Ons trof dit woord zeer, want dit is de eerste keer, dat Papa i Woente, op wien allen zien, in het openbaar de lieden aanspoorde om Christen te worden. Het was voor ons, die de stemming der geesten telkens hebben zien dalen en stijgen als eb en vloed, een ontroerend oogenblik. Want hoe het nu ook moge

gaan, in beginsel is de slag gevallen. Papa i Woente heeft de bijl in den heidenschen boom gedreven."

Zoo was het. Des Zaterdagsavonds was een uur vastgesteld, waarin de doopkandidaten nader onder-richt kregen. Op den eersten Kerstdag werden een honderdtal volwassenen en kinderen van Kasigoentjoe gedoopt en den volgenden dag 66 van Longkida. Geen van al die gedoopten was zeker zoo blij als Ine i Maseka, die in de hand van God het meest gedaan heeft om haar man tot den gewichtigen stap te brengen. Gedurende de doopplechtigheid was zij steeds in de weer om aan de doopelingen te wijzen, hoe zij knielen moesten, om hun hoofddoek los te maken, opdat het doopwater op den kruin kon druppelen.

Ik was bij de plechtigheid tegenwoordig, omdat de Heer Hofman mijne hulp had ingeroepen; door de ziekte, die zich bij hem had geopenbaard, was hij niet meer in staat alles zelf te doen. Na afloop van de plechtigheid had een groote feestmaaltijd plaats, waarbij ik naast Papa i Woente was gezeten. Onder den maaltijd vertelde hij mij, waarom hij zoolang gearzeld had den beslissenden stap te doen: „Het gaat met ons menschen als met een leger Toradja's uit vroeger tijd. Zulk een leger bestaat uit To Napoe, To Pebato, To Lage en andere menschen, en wanneer zij een dorp hebben ingenomen, neemt ieder de door hem gemaakte krijgsgevangenen naar zijn eigen land mede. Zoo gaat het ook met de zielen der menschen. Die menschenzielen, die de boschgeesten in hunne macht krijgen, gaan naar het bosch; die door de anitoe genomen worden, gaan naar hun gebied. Zoo gaan de zielen, die God in zijne macht krijgt, naar zijn huis in de hemelen. Maar langen tijd wilde ik mij niet aan God gevangen geven, ik was als de gespannen lat van een springlans: nu eens gespannen dan weer los, maar nooit wierp ik de lans door mijne veerkracht weg. Ik dacht steeds aan mijne familie, die niet met mij mee wilde, en voor wie ik gewend was de offers te ver-richten en de godsdienstige aangelegenheden te

beredderen. En toen het Gouvernement gekomen was, zei ik: nu is de zaak in orde, nu leven wij allen in vrede met elkaar. Maar ik voelde, dat het waar was, wat de zendeling zeide: deze vrede is alleen voor dit leven, wat moet er van uwe ziel worden, wanneer ge u niet aan God gevangen geeft. En nu heb ik gezegd: het moet, ik moet mij aan den levenden God overgeven; ik mag niet meer omkijken naar mijne familie, die niet mede wil. En nu heb ik mij overgegeven, ik heb mijn hart op God gesteld."

Papa i Woente's beteekenis voor de Posso-zending in hare eerste periode is zeer groot geweest. Zonder Papa i Woente zou ik mij niet zoo gemakkelijk een weg hebben kunnen zoeken onder de To Pebato. De zwakheid in zijn karakter om alle menschen te vriend te willen houden, heeft in dien tijd voor mij zeker ook hare beteekenis gehad. Dat hij mij en den eersten onderwijzer opnam, is een d a a d geweest, waarover hij heel veel heeft moeten hooren. Door de hartelijkheid van hem en zijne vrouw heb ik mij dikwijls bij de schijnbare onvruchtbaarheid van den arbeid getroost gevoeld. Die hartelijkheid en tegemoetkoming hebben alle arbeiders, die na mij kwamen, weldadig aangedaan en er veel toe bijgedragen om zich in die nieuwe omgeving spoedig thuis te voelen. Hoeveel moeite en verdriet de zwakke plek in zijn karakter hemzelf en zijne vrouw en ons bereid moge hebben, Papa i Woente is een man zonder bedrog, een oprechte, en voor zulk een gaat het licht van God steeds op.
